

РЕЦЕНЗИЯ

от д-р Петя Начева Осенова, професор в СУ „Св. Кл. Охридски“

на материалите, представени за участие в конкурс
за заемане на академичната длъжност ‘доцент’
в Тракийски университет – Стара Загора
по област на висше образование 2. Хуманитарни науки
професионално направление 2. 1. Филология
(Съвременен български език)

Данни за конкурса

Със заповед № 4379/6.12.2023 г. на Ректора на Тракийския университет бях определена за резервен член на журито в конкурса по заемането на академичната длъжност ‘доцент’. Поради отвод на член на Научното жури от външната квота се съгласих да се включа като външен редовен член на журито.

В конкурса за ‘доцент’, обявен в Държавен вестник, **бр. 88 от 20.10.2023** г. като кандидат участва ас. д-р Теодора Георгиева Илиева.

Представеният набор от материали от кандидата включва всички необходими документи по процедурата. Ас. д-р Теодора Илиева е изпълнила минималните национални изисквания по чл. 2б, ал. 2 и 3 от ЗРАСРБ. Представените от нея трудове по процедурата са оригинални авторски.

Данни за кандидата

Теодора Илиева завършва специалността „Българска филология“ във ВТУ „Св. св. Кирил и Методий“ с квалификация „магистър“ през 2000 г. През 2015 г. тя става и магистър по международни икономически отношения в УНСС. През 2017 г. на кандидатката е присъдена образователната и научна степен

„доктор“ в област 2. Хуманитарни науки, направление 2.1. Филология, Български език (Старобългарски език) във ВТУ “Св. св. Кирил и Методий”. През 2021 г. д-р Илиева завършва семестриално и магистратура по право във ВТУ “Св. св. Кирил и Методий”. В момента тя е асистент по съвременен български език, езикова култура, публична реч, граматични и лексикални иновации на съвременния български език в Тракийския университет – Стара Загора. Работила е също като репортер, учител, преводач, коректор и др.

Прави впечатление широтата на познание, което е търсила кандидатката в своето образователно израстване в хуманитарната област. Прави впечатление и фактът, че ас. Илиева е участвала в голям брой научни конференции в България и чужбина, а също така в редица обучителни практики и специализации.

Описание на научните трудове

Кандидатката участва в процедурата с един монографичен труд; четири статии в издания, които са индексирани в базите данни Scopus или Web of Science; десет статии и една студия в неиндексирани издания. Ас. Илиева е представила и автореферат на своя дисертационен труд. Аз няма да го разглеждам тук, защото той е бил част от друга процедура, но ще отбележа, че с прилагането му кандидатката показва, че за процедурата по хабилитация е работила по съвсем различна тема.

Научни приноси

Основен труд, свързан с процедурата, е хабилитационният. Затова на него обръщам малко повече внимание. Трудът е със следните библиографски характеристики: *Илиева, Т. (2023). Словотворецът Стоян Н. Михайловски в българската книжовноезикова традиция. ISBN 978-954-305-660-6. Стара Загора“: Издателство „КОТА“, с. 238.*

Приносите на изследването са в няколко посоки: за първи път е направен цялостен езиков профил на писателя и общественика Стоян Михайловски; предложен е интердисциплинарен поглед към езиковото поведение на писателя – разгледани са спецификите на езиковите равнища в диахронен план, но също така и жанровите особености, както и някои социолингвистични параметри в неговите текстове; проследен и много добре описан е приносът на Стоян Михайловски за развитието на съвременния български език, включително и от гледна точка на кодификацията, направена е връзката със съвременните типове речници. Трябва да се отбележи, че авторката на труда е работила и с архива на писателя. Този текст се вписва в контекста на трудовете, посветени на кодификаторските практики и/или езиковите особености и принос на български писатели и общественици към развитието на българския език.

Монографията се състои от увод, пет глави и заключение и е в обем от 238 стр. Цитираните източници са над 100. Те включват както граматическа литература, така и речници, а също така и изданията на Ст. Михайловски. Кандидатката е извършила безценна изследователска работа с източниците за писателя и с архивите на самия писател. Трудът е написан изключително грамотно и логически добре подредено. Ас. Илиева показва, че владее лингвистичната терминология, която, между другото, е доста разнообразна предвид и многоаспектния поглед към темата. Друго, което бих искала да отбележа, е умението на кандидатката да прави филологически анализ на текстовете – в конкретика и в дълбочина. Добре би било обаче в книгата да има списък с използваните термини и техните дефиниции (подобно на списъка със съкращения) или термините да се обговорят в текста, както това е направено за *haxa legomena* на стр. 153-154.

В *Увода* ас. Илиева представя своя обект на изследване – идиолекта на Ст. Михайловски. Тя формулира и целта на своето изследване – описание на езиковите особености на неговото творчество, в което той сам е „словотворец“. Кандидатката формулира и редица задачи – дванайсет на брой, които изпълнява; обговорен е периодът – от края на 80-те години на XIX до първата четвърт на XX век. Изброени са проучените творби на писателя – от които основните са 13 на брой.

Първа глава е озаглавена „Творческата личност и езиковият почерк на Стоян Н. Михайловски“. Тя е разделена на пет подчасти. В *първата* писателят е представен в спомените на своите съвременници, където авторката добре балансира отделните изказвания, за да покаже многообразната и невинаги консенсусна личност на писателя. Във *втората* подчаст Ст. Михайловски е представен от гледна точка на литературната критика. Авторката подчертава, че към творчеството на писателя трябва да се подходи интердисциплинарно, за да се разкодират особеностите на използваните от него жанрове и подходи. *Третата* подчаст се фокусира върху идиолекта на писателя и мястото му в книжовноезиковите процеси в разглеждания период. Поставя се акцент върху противоречивата личност и поведение на писателя, като се изтъкват положителните характеристики, които са били „недовидени“ от съвременниците му, но се оказват важни в последващите години чак до днес. Още тук авторът е представен като човек с консервативна граматика и модерна лексика. Отбелязано е също така, че писателят е продукт на Търновската етимологична и русофилски профилирана школа, като влияние имат също родният му еленски диалект и софийският социолект. *Четвъртата* подчаст е посветена на възгледите на самия Ст. Михайловски за езиковата ситуация по негово време. Тук кандидатката подчертава, че писателят цени приемствеността, поддържа народната основа на езика и е не само

словотворец, но и пурист. Изтъква се и когнитивното начало в дефинирането на езика – „жив израз на народната душа“. Отбелязано е виждането му за правописа като смесица от исторически и фонетичен подход. *Петата* подчаст се съсредоточава върху жанра на езиковата бележка в архива на писателя. Авторката категоризира бележките от архива по различни критерии. Сред тях са корекциите в заглавия на публикации, избягването на членуването, критика на поетическите модели, насърчаването на използването на падежи и др. Ас. Илиева изразява собствената си позиция навсякъде, където не е съгласна с позициите на самия Михайловски или с позициите на неговите критици. Подробно са дадени и конкретни примери.

Втора глава е посветена на графичните и правописните специфики в творчеството на Ст. Михайловски. Представен е наборът от книги, избрани сред цялото авторско творчество, които да представят различни жанрове и стилове. Изредени са специфики в контекста на разбирането на писателя, че трябва да има свързаност между писмена и устна реч. Според мен тази глава трябва да се обедини със следващата, защото е твърде кратка и следователно - несъразмерна на останалите. *Трета глава* разглежда фонетичната система в творчеството на писателя. Като положителен факт отчитам това, че ас. Илиева поставя този проблем не само в контекста на житейското развитие на самия писател, но и в контекста на кодификаторските предложения на различните школи по това време. Така става ясно, че Михайловски като цяло защитава етимологичната употреба на ятовата гласна с единна графема на изписване, както и употребата на графемите ж и ъж. Подробно са описани и употребите на еровете, на графемата я, както и на консонантната система – според позицията в типа морфема и/или граматическото значение на думата. Кандидатката представя кратки наблюдения още за интонацията, словното ударение и дублетността. *Четвърта глава* разглежда морфологичната система в

творчеството на Ст. Михайловски. Разгледани са особеностите при съществителните, прилагателните и числителните имена, местоименията, наречията и глаголите (лични и нелични форми). При съществителните имена освен наблюденията за колебанията в рода и числото, интересни са и тези за употребата на феминативи в различни стилистични регистри, както и на деминутиви. Авторката разглежда и въпроса за падежите, чиято системна употреба защитава Ст. Михайловски. Ас. Илиева отново определя писателя като „радетел за възстановяване и мултиплициране на максимално много аналитични облици и структури“ (стр. 96). За мен е странно да се говори за аналитични облици и структури, тъй като падежите са маркер за синтетичност. Добре е да се поясни това твърдение. Ясно е показано и отношението на писателя към членуването – избягване на прекомерна употреба и частично съгласие с Търновската школа. В частта за неопределителния член не става ясно каква концепция приема авторката за тази граматическа категория, за да се анализират категорично примерите. Според вида на концепцията в някои примери *един* може да се тълкува и като неопределително местоимение. Също според вида на концепцията *един* може да се употребява като неопределителен член в много по-естествени за българския език контексти като например: *Видях една жена да минава по улицата*. При глаголите са регистрирани седем глаголни времена (без бъдеще предварително и бъдеще предварително в миналото). Много ценни са връзките, които се правят със съвременното състояние на езика. Бих препоръчала на ас. Илиева да поставя въвеждащи текстове след всяко заглавие на глава и преди конкретните подточки. Също така според мен е добре да се употребява думата *тенденция* вместо *тренд*. *Тренд* не звучи научно. Подобна бележка имам и за „Причастните единици са *персистиращи*“, което е добре да стане на „Причастните единици *присъстват*“. *Пета глава* представя лексикалната система в произведенията

на писателя. Подобно на глави 2, 3 и 4, тя също е приносна. Ас. Илиева проследява лексикалните пластове по произход и стил – диахронна, която включва старобългарски, църковнославянски, заемки от речника на Н. Геров, диалектна лексика, лексика от чужд произход (гръцки, латински, руски, турски, редица западни езици), разговорна и жаргонна лексика, стилистични особености. Много добра идея е да се направи сравнение с лексиката на съвременника на Ст. Михайловски – Иван Вазов. Не бих използвала думата „лексикон на Иван Вазов“, а речник или лексика. По-нататък кандидатката разглежда единично и рядко използвани думи, семантичния пренос, табуизирането и фразеологизмите. Прави впечатление, че са регистрирани 185 единично срещнати думи, голяма част от които са и okazaionalizmi, и 50 редки думи. Освен това доста от тези думи са и сложни – *чумоукротител*, *съдбопоказалец*, *хвалбоизвъртане*, *враждотворец* и др., което показва и предпочитанията на писателя към синтетичен изказ. Посочени са и основните словообразователни модели. При семантичния пренос са изследвани думи с преосмислена семантика, сред които *кандилогасител* със значение на спирац прогреса или *полюлявам* със значение за залъгвам, разколебавам. Заключение то представя в сбит вид предходните глави. Според мен обаче има нужда по-добре да се открият приносите на изследването.

Другите публикации на кандидатката могат да бъдат разпределени в следните тематични: а) *проблеми на фразеологията* (публикации 6.1, 6.2, 7.4, 7.5, 7.7, 7.9), където се разглеждат конкретни фразеологизми само в български или в контрастивен план (6.1, 7.4, 7.5, 7.7, 7.9), нови фразеологични изрази в медиите чрез предимно метафоричен пренос (6.2); б) *изучаване на езика на конкретни творци* (публикации 6.3, 6.4, 7.6, 7.8), където се разглеждат лексикалните пластове на избрани творби (6.3), лексикални и стилистични аспекти на избрани творби (6.4, 7.6, 7.8); в) *проучване на различни аспекти на*

лексиката (публикации 7.1, 7.2, 7.3, 9.1), където се разглеждат: суфиксалната деривация при някои съществителни имена от диахронна гледна точка и се показва приемствената верига от старо- и среднобългарския период (7.1), словообразователните и етнопсихологическите аспекти на окازیонализмите в медиите (7.2), обновяването на българската лексика чрез неологизми и семантична промяна (7.3), лексикалните неологизми с чужд компонент в медийни текстове (9.1); г) *проблеми на абрeвиацията* (публикация 7.10), където абрeвиатури от последните години са разгледани от различни гледни точки – структурна, стилистична, функционална, етимологическа

Цитиранията на кандидатката, представени за процедурата, са общо 15. Две от тях са в индексирани издания, осем са в монографии или сборници и пет в периодични издания. Това показва, че проучванията на ас. Илиева са важни за научната общност.

Преподавателска работа

Ас. Илиева покрива широк диапазон от учебни курсове, сред които съвременен български език, фонетика и фонология, езикова култура, публична реч. Тя преподава на разнообразни специалности като социална педагогика, специална педагогика, НУПЧЕ, ПУП. Приложени са и учебните програми, които са професионално подготвени.

Заклучение

Посочените бележки и препоръки по никакъв начин не намаляват приносите на кандидатката по текущата процедура. Затова бих искала да заявя, че след запознаване с представените в конкурса материали и научни трудове на кандидатката, както и след и анализ на тяхната значимост и приноси, убедено давам своята положителна оценка и препоръчвам на уважаемото Научно жури да избере ас. д-р Теодора Георгиева Илиева на академичната длъжност „доцент“ в Тракийския университет по област на

висше образование 2. Хуманитарни науки професионално направление 2. 1.
Филология (Съвременен български език).

05.02.2023 г.